

N:o 104.

Ank. till Riksd. kansli den 30 april 1906, kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till anläggning af aflopps- och vattenledningar vid Trollhättan m. m.

(I. A.)

I en till Riksdagen afåten proposition (n:o 93) af den 9 sistlidne mars har Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva;

dels att till Trollhättans kommun måtte såsom bidrag till anläggning af aflopps- och vattenledningar vid Trollhättan samt enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t kunde meddela, utbetalas ett belopp af 100,000 kronor från den af köpeskillingarna för af kronan försålda tomter i Trollhättan med inflytande räntor bildade fond;

dels att till nämnda kommun måtte till användning för det blifvande vattenledningsverket utan afgift med nyttjanderätt upplåtas två områden, det ena af omkring 4,125 kvadratmeters yta, beläget på $\frac{1}{4}$ mantal Hjulkvarn, och det andra innehållande omkring 400 kvadratmeter af $\frac{1}{2}$ mantal Lilla Hoijum, hvilka områden funnes utmärkta med röda linjer å en vid styrelsens för Trollhätte kanal- och vattenverk skrifvelse till Kungl. Maj:t af den 20 december 1905 fogad, med pl. 2 betecknad karta,

med rätt för styrelsen att vidtaga de smärre jämkningar i områdenas begränsning, som vid vattenledningsverkets anläggning kunde befinnas lämpliga, samt med förbehåll om rätt för kronan att två år efter skedd uppsägning återtaga de upplåtta områdena, men med förpliktelse för kronan att i sådant fall antingen inlösa de å ifrågavarande områden vid uppsägningstillfället befintliga, för vattenledningens drift erforderliga och kommunen tillhöriga anläggningar enligt värdering af skiljemän enligt lag eller på sin bekostnad flytta samma anläggningar, äfvensom på liknande villkor upplåta andra för ändamålet användbara områden; dels ock att till förevarande anläggning hörande aflopps- och vattenledningar finge utan afgift framdragas öfver kronan tillhörig mark.

I detta ärende har departementschefen till ofvanberörda statsrådsprotokoll anfört följande:

»Den kommitté, som af Kungl. Maj:t den 17 juni 1904 tillsattes för att verkställa utredning i fråga om villkoren för upplåtelse till enskilda af de från Nya Trollhätte kanalbolag förvärfvade, till tomter indelade eller afsedda områden, yttrade uti sitt den 22 november 1904 afgifna utlåtande bland annat:

I fråga om priset hade kommittén tagit i betraktande, att värdet af samtliga af staten förvärfvade tomter inom det planlagda området, för hvilket jämväl tomtindelning af Trollhättans kommun antagits, men ännu icke vunnit fastställelse, blifvit, såsom af tomtförteckningen inhämtades, af kanalbolaget upptaget till 1,237,718 kronor, under det att kronan för samma tomter betalt endast det af värderingsmännen därå satta värdet 973,000 kronor. Vid sådant förhållande skulle försäljningspriset för samtliga oförsålda tomter, därest de genast försålles, kunna utan förlust för kronan nedsättas med 264,718 kronor. Kommittén funne sig dock icke böra i allmänhet föreslå motsvarande nedsättning i tomtpriset, utan ansåge lämpligare, att staten i stället bidroge till tomternas förbättring genom att deltaga i kostnaderna för ett för Trollhättans kommun såväl i sanitärt som i andra hänseenden högst nödigt företag, nämligen dränering af hela det planlagda området och dess förseende med vattenledning. Detta, i anseende till den i allmänhet bergiga grunden, ganska dyrbara företag hade kommunen redan beslutit utföra för en beräknad kostnad af 400,000 kronor och ämnade utverka sig nådigt tillstånd att för ändamålet upptaga ett amorteringslån å nämnda belopp. Då dräneringen och vattenledningen, jämte det gagn den beredde de delar af ifrågavarande område, som förblefve i kronans ägo, otvifvelaktigt komme att ej mindre göra de öfriga tomterna därstädes mera begärliga för enskilda köpare, hvarigenom den

önskvärda försäljningen af dessa främjades, än äfven bereda utlopp för vattnet från det område, som vore afsedt till utvidgning af stadsplanen, ansåge kommittén staten böra bidraga till utförande af detta företag. I fråga om i hvad mån sådant borde ske, ansåge kommittén, vid det förhållande att, enligt hvad kommittén inhämtat, kommunen af nya Trollhätte kanalbolag för dess fastigheter och rörelse ditills uppburit kommunalutskylder, som i medeltal för de senaste fem åren uppgått till 16,8 procent af kommunens hela kommunalskatt, men staten vore för sådana utskylder fri, rättvisa och billighet fordra, att statens bidrag icke sattes lägre än detta procenttal, att utgå antingen genom anslag på en gång eller genom deltagande i förräntning och amortering af det lån, kommunen komme att för ändamålet upptaga.

Under förutsättning att staten komme att, på sätt nu antydts, bidraga till dränering och vattenledning hade kommittén funnit skäligt, att de af kanalbolaget åsatta, i oförmälda tomtförteckning upptagna tomtvärden borde tills vidare och intill dess ändrade förhållanden kunde betinga andra pris vid försäljning i allmänhet följas.

Uti det yttrande till statsrådsprotokollet, som fanns bifogadt Kungl. Maj:ts proposition n:o 90 till 1905 års Riksdag angående förvaltningen af Trollhätte kanal- och vattenverk m. m., anförde dåvarande chefen för civildepartementet, att han, hvad beträffade villkoren för försäljning af de tomter, som skulle kunna afyttras, icke hade någon erinran att göra emot kommitténs förslag. Rörande förslaget att staten skulle deltaga i kostnaden för anordnande af dränering och vattenledning inom det planlagda området vid Trollhättan, syntes nog sådant vara öfverensstämmande med billighet, men borde denna fråga för det dåvarande lämnas öppen. Det syntes nämligen, som om denna fråga icke lämpligen borde afgöras förr, än den blifvande styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk kommit i tillfälle att yttra sig och afgifva förslag i ämnet.

Uti med anledning af berörda proposition aflåten skrifvelse af den 20 maj 1905, n:o 185, har Riksdagen anmält, att Riksdagen medgifvit, bland annat, att styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk finge i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i nämnda statsrådsprotokoll angifna grunder och enligt de särskilda föreskrifter, som kunde finnas erforderliga och af Kungl. Maj:t utfärdades, verkställa försäljning af tomter från det till stadsplan indelade området vid Trollhättan, med stadgande, att köpeskillingarna för försålda tomter skulle förvaltas och bokföras såsom en särskild fond.

Beträffande kommitténs förslag, att staten med minst 16,8 procent skulle lämna kommunen bidrag för anordnande af dränering och vatten-

ledning inom det planlagda området vid Trollhättan, yttrade Riksdagen, att denna fråga icke då föreläge till Riksdagens afgörande, och att Riksdagen därför endast kunde uttala, att det af kommittén sålunda framställda förslaget syntes Riksdagen vara med billighet öfverensstämmande.

Vid föredragning den 16 juni 1905 af Riksdagens berörda skrifvelse anbefalldes Kungl. Maj:t, bland annat, styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk att inkomma med underdånigt yttrande, om och i hvilken mån staten kunde anses böra bidraga till dränering af det till stadsplan indelade området vid Trollhättan och dess förseende med vattenledning.

Uti underdånig skrifvelse den 20 december 1905 har bemälda styrelse inkommit med det sålunda infordrade yttrandet samt därvid anført:

Styrelsens för
Trollhätte
kanal- och
vattenverk
skrifvelse
den 20 decem-
ber 1905.

Styrelsen vore för sin del af den bestämda uppfattningen, att staten så mycket hellre borde lämna bidrag till den ifrågasatta dräneringen och vattenledningen, som Riksdagen redan fastställt de högre försäljningsprisen, hvilka likväl föreslogos endast under förutsättning, att dylikt bidrag skulle lämnas. Bland de tungt vägande skäl af såväl hygienisk som ekonomisk innebörd, hvilka kommitterade andragit, ville styrelsen särskildt fästa uppmärksamheten på ett bland de senare. Det måste nämligen vara uppenbart, att berörda ledningars utförande komme att i afsevärd grad öka värdet af statens egendom vid Trollhättan. Det belopp, hvarmed staten kunde befinnas villig bidraga, utgjorde sålunda ett kapitalutlägg, hvilket kronan som jordägare snart nog komme att fullt ut återfå i form af ökade inkomster vid tomtuppåtelse af en eller annan art. Då styrelsen sålunda i underdånighet tillstyrkte ett statsbidrag till de ifrågavarande arbetena, ansåge dock styrelsen, att bidragets utbetalande borde ske något annorlunda än kommittén antydt. Då kommittén framkastat tanken på endera ett anslag för en gång eller ock ett deltagande i förräntning och amortering af det lån, kommunen komme att för ändamålet upptaga, syntes det styrelsen däremot enklast och effektivast, att staten visserligen bidroge med ett i visst förhållande till hela den beräknade anläggningskostnaden stående, bestämdt belopp, men att utbetalningen häraf, på sätt vid lämnande af statsbidrag för väganläggningar, bro- och hamnbyggnader m. m. i nådiga kungörelsen den 29 mars 1899 vore föreskrifvet, skedde successivt och i mån af arbetets fortgång. På så sätt och om vissa terminer för arbetenas påbörjande och avslutande bestämdes såsom villkor för bidragets åtnjutande, vunnes säkerhet för att anläggningen inom snar framtid komme till utförande, på samma gång som vid hvarje

fas af arbetets fortgång staten bidroge med en efter den utförda prestationen lämpad del. Föreskrifterna i nyssnämnda kungörelse kunde för öfrigt i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Uppgörande af kontrakt, kontroll öfver arbetet och öfriga åtgärder, som enligt kungörelsen tillkomme väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kunde lämpligen öfverlämnas åt styrelsen.

Hvad beträffade förhållandet mellan bidragets storlek och hela kostnaden, hade kommitterade föreslagit detta till minst 16,8 procent eller samma procentsats, som i medeltal under en femårsperiod förefunnits emellan beloppet af kanalbolagets kommunalutskylder och kommunens hela kommunalskatt. Styrelsen funne emellertid de förmåner, som genom berörda företag uppstode såväl för det allmänna som för kronan som jordägare, så betydande, att styrelsen ansåge sig böra föreslå ett bidrag, som icke allenast utgjorde ett slags godtgörelse för någon tids mistad kommunalskatt utan ock därutöfver lämnade någon hjälp till kommunen vid anläggningens utförande och detta så mycket hellre som den af styrelsen föreslagna formen för utbetalningen medförde en viss ränteförlust för kommunen, hvilken icke skulle ifrågakomma, därest bidraget utbetalats på en gång under anläggningens början. Med hänsyn till hvad sålunda framhållits föresloge styrelsen, att statens bidrag bestämdes till omkring 25 procent af den beräknade anläggningskostnaden eller, då denna enligt plan och kostnadsberäkning uppginge till 400,547 kronor, till afrundade 100,000 kronor. Att detta förhållande mellan statens bidrag och kommunens icke vore för stort torde framgå af det sakförhållandet, att kronan exempelvis i Stockholm till staden kostnadsfritt öfverlämnat gatumark och dessutom bekostat gatornas beläggning och afloppsledningar, då det gällt att upplåta kronan tillhöriga områden för tomtförsäljning. I föreliggande fall kunde kostnaden för enbart afloppsledningen inom den del af stadsplanen, där kronans tomter vore belägna, beräknas till omkring 136,000 kronor.

Det sålunda förordade statsbidraget borde enligt styrelsens mening utgå af den särskilda fond, hvilken enligt nådiga brefvet den 16 juni 1905 skulle bildas af inflytande köpeskillingar för försålda tomter. Denna fond komme under början af år 1906 till följd af redan skedda tomtförsäljningar att uppgå till ett belopp af omkring 182,000 kronor.

Förslaget till vattenledning vore utarbetadt af ingenjören vid Stockholms stads vattenledningsverk löjtnanten vid väg- och vattenbyggnads-kåren O. Nordenstrahl samt förslaget till afloppsledningar af ingenjören vid Stockholms stads gatu- och trumbyggnadsarbeten C. J. Gimberg,

hvidan den till grund för den beslutade anläggningens utförande liggande planen vore på fullt sakkunnigt sätt tillkommen. Genom planens förverkligande bereddes möjlighet för största delen af de kronan tillhöriga tomterna inom det planlagda området att utan större svårighet erhålla förbindelse med ledningsnätet. Anläggningens hufvuddrag funne styrelsen för öfrigt tillfredsställande. Med hänsyn till den sakkunniga utredning, som föregått, hade styrelsen icke ansett sig behöfva i detalj granska den ifrågavarande planen, men ville dock framhålla, att afloppsledningarna borde så anordnas, att de kunde mottaga afloppsvatten icke allenast från det nu till stadsplan indelade området utan jämväl från därutanför belägna, kronan tillhöriga områden och fastigheter, i den mån detta afloppsvatten lämpligen kunde föras till kommunens ledningar. Denna fordran borde inrymmas såsom villkor i det kontrakt, som styrelsen, om dess förslag bifölles, borde få i uppdrag att upprätta med kommunen.

I planen inginge anläggning invid kanalen och Göta älf af en pumpstation jämte filtrerbassänger samt öster om det till stadsplan indelade området af ett vattentorn. Dessa anläggningar komme nödvändigtvis att ligga på kronan tillhörig mark, den förra å $\frac{1}{4}$ mantal Hjulkvarn, den senare å $\frac{1}{2}$ mantal Lilla Hoijum. För att möjliggöra planens förverkligande borde kronan sålunda till kommunen upplåta de för nyssnämnda anläggningar erforderliga områden. Då emellertid såväl pumpstation och filtrerbassänger som vattentorn vore permanenta byggnadsverk, som medförde jämförelsevis betydande kostnader, ansåge styrelsen, att de för dem behöfliga områdena, hvilka funnes å en styrelsens skrifvelse vidfogad, med n:r 2 betecknad karta ungefärligen angifna, borde till kommunen upplåtas på sådant sätt, att denna icke lede någon förlust, om kronan för något sitt ändamål i framtiden skulle vilja återtaga besittning af marken. Styrelsen föresloge därför, att kronan visserligen förbehölle sig rätt att efter två års uppsägning återtaga de upplåtna områdena, men att kronan skulle förbinda sig att i sådant fall dels inlösa de å ifrågavande områden vid uppsägningstillfället befintliga, för vattenledningens drift erforderliga och kommunen tillhöriga anläggningar, enligt värdering af skiljemän enligt lag, dels ock på liknande villkor upplåta andra för ändamålet användbara områden. I afseende på den utanför stadsplanen belägna, kronan tillhöriga mark, som behöfde tagas i anspråk för framdragande af ledningar till de ifrågavarande anläggningarna, syntes styrelsen hafva befogenhet att upplåta sådan, endast det skedde med iakttagande af kronans rätt att förfoga öfver marken, då så erfodrades.

Den del af $\frac{1}{2}$ mantal Lilla Hoijum, å hvilken vattentornet med tillhörande ledningar skulle förläggas, utgjordes af impediment mark, som vore under kanalverkets omedelbara disposition. $\frac{1}{4}$ mantal Hjulvarn vore däremot utarrenderadt, men på sådana villkor, att marken kunde efter ett års uppsägning återtagas. Den nuvarande arrendatorn hade för öfrigt förklaradt, att han när som helst utan afkortning i arrendesumman vore villig att för ifrågavarande ändamål afstå det å kartan n:r 2 angifna området, hvilket utgjordes af sparsamt beväxt hagmark. För det fall, att någon olägenhet för arrendatorn skulle uppstå vid framdragande af ledningar eller eljest till följd af vattenledningsarbetets utförande, borde i ett blifvande kontrakt med kommunen bestämmas, att densamma vore skyldig hålla arrendatorn skadeslös härför. Då de till upplåtelse ifrågasatta områdenas begränsningslinjer måhända med fördel kunde undergå någon jämkning, sedan jordborrningar verkstälts och detaljerade ritningar till vattenledningsverket uppgjorts, torde åt styrelsen lämnas bemyndigande att, om den ansåge nyttigt, företaga sådan mindre jämkning.

På grund af hvad sålunda anförts, har styrelsen i underdånighet hemställt:

dels att staten för anläggning af vatten- och afloppsledningar vid Trollhättan i enlighet med plan och kostnadsberäkning, slutande på 400,547 kronor, måtte till Trollhättans kommun lämna ett bidrag af 100,000 kronor, samt att styrelsen måtte erhålla i uppdrag att successivt utbetala nämnda belopp i mån af arbetenas fortgång af den under styrelsens förvaltning ställda fond, som enligt nådigt bref den 16 juni 1905 skulle bildas af inflytande köpeskillingar för försålda tomter vid Trollhättan;

dels att åt kommunen till användning för det blifvande vattenledningsverkets ändamål måtte utan afgift med nyttjanderätt upplåtas två områden, det ena af omkring 4,125 kvadratmeters yta, beläget på $\frac{1}{4}$ mantal Hjulvarn, det andra af omkring 400 kvadratmeters yta på $\frac{1}{2}$ mantal Lilla Hoijum, hvilka områden funnes utmärkta med röda linjer å en vid styrelsens skrifvelse fogad karta n:r 2, med rätt för styrelsen att vidtaga de smärre jämkningar i områdenas begränsning, som kunde befinnas lämpliga vid vattenledningsverkets anläggning;

dels ock att åt styrelsen lämnades uppdrag att i hufvudsaklig öfverensstämmelse i tillämpliga delar med Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 29 mars 1899 angående villkoren för erhållande af understöd från de af Riksdagen anvisade anslag till väganläggningar m. m. och i öfrigt på de villkor, som i den underdåniga skrifvelsen funnes före-

slagna, upprätta kontrakt med kommunen rörande statsbidrag och mark-upplåtelser samt dessutom utöfva kontroll öfver arbetenas ändamåls-enliga utförande.

Departements-
chefens
yttrande.

Mot bidrag från kronans sida till anordnande af dränering och vattenledning vid Trollhättan synes mig icke något vara att erinra. Såsom af den lämnade redogörelsen framgår, har nämligen Riksdagen redan uttalat, att det af omförmälda kommitté framställda förslaget om bidrag till nämnda arbeten synts Riksdagen vara med billighet öfverensstämmande. Af hvad styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk nu anfört framgår dessutom, att anläggningen för staten såsom jordägare vid Trollhättan har en icke ringa betydelse.

Hvad angår bidragets storlek har kommittén ansett, att det samma icke borde sättas lägre än till 16,8 procent af hela kostnaden. Enligt det nu upprättade kostnadsförslaget hafva sammanlagda utgifterna för aflopps- och vattenledningar beräknats till 400,547 kronor, och statens bidrag skulle alltså, om den af kommittén beräknade grunden följdes, blifva minst 67,291 kronor 90 öre. Styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk har emellertid af anförda skäl ansett bidraget från staten böra bestämmas till 100,000 kronor; och har jag för min del under förhandenvarande omständigheter icke funnit anledning till erinran mot detta styrelsens förslag.

Då anläggningen blifver till fördel för staten närmast till följd af det ökade värdet å en del af statens jordegendomar vid Trollhättan, synes det vara riktigt, att, i enlighet med hvad styrelsen hemställt, bidraget utgår af den fond, som bildats af köpeskillingarna för försålda tomter med inflytande räntor. Enligt hvad jag inhämtat från styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk uppgick denna fond den 1 mars 1906 till 111,027 kronor 64 öre, i hvilket belopp dock icke är inräknad köpeskillingen för en del försäljningar, som skett, men hvarför likvid ej ännu fullständigt influtit.

Likaså är det efter min mening lämpligt, att bidraget utbetalas endast i den mån arbetena med anläggningen fortskrida, och att, förutom särskilda villkor, som kunna befinnas erforderliga, de af Riksdagen enligt dess skrifvelse den 15 mars 1899 för utbetalande af bidrag till vägars anläggning och förbättring m. m. godkända bestämmelser, hvilka intagits i den af styrelsen åberopade nådiga kungörelsen den 29 mars 1899, i tillämpliga delar lända till efterrättelse, därvid de eljest väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tillkommande åtgärder skulle öfverlämnas åt styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk.

Jämväl styrelsens hemställan, att till Trollhättans kommun måtte för det blifvande vattenverkets behof utan afgift med nyttjanderätt upplåtas två mindre områden, synes mig böra bifallas.

Enligt styrelsens förslag skulle staten i det blifvande kontraktet med kommunen förbehålla sig rätt att efter två års uppsägning återtaga de upplåtna områdena, men däremot förbinda sig att i sådant fall dels inlösa de å ifrågavarande områden vid uppsägningstillfället befintliga, för vattenledningens drift erforderliga och kommunen tillhöriga anläggningar, enligt värdering af skiljemän enligt lag, dels ock på liknande villkor upplåta andra för ändamålet användbara områden. Visserligen skulle staten genom dessa bestämmelser blifva tvungen att, om staten framdeles behöfde återtaga de upplåtna områdena, betala ganska väsentliga lösenbelopp. Men då kommunen erhåller områdena endast med nyttjanderätt, kan man icke rimligen begära, att, om staten vid deras återtagande ej lämnar ersättning för de å områdena befintliga anläggningarna, kommunen skall å dem uppföra de dyrbara anläggningar, hvarom här är fråga. Genom den af styrelsen ifrågasatta formen för upplåtelsen vinnes för staten den fördelen framför en upplåtelse med äganderätt, att, för den händelse områdena för statsändamål, som ej nu kunna förutses, behöfva återtagas, staten icke blir tvungen betala det ökade tomtvärde, som områdena med tiden utan tvifvel komma att få. Då det emellertid kan tänkas blifva för staten fördelaktigare att flytta de å ifrågavarande områden blifvande anläggningarna än att inlösa desamma, torde varsamheten bjuda, att förbehåll om sådan rätt i kontraktet intages.

Enär styrelsens befogenhet att upplåta den utom stadsplanen belägna, kronan tillhöriga mark till framdragande af ledningarna kan ifrågasättas, synes äfven tillstånd härtill böra af Riksdagen äskas.»

Statsutskottet, som fått denna framställning för förberedande behandling till sig remitterad, får, med anslutning till hvad departementschefen i ärendet anför, hemställa,

att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 30 april 1906.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.